

Kötélhídverés

Budapesti levél a „tékozló” vagy „eltékozolt” fiakról

Ilyesmí is csak nálunk eshet meg — gondolkodtam el, némi belátással ugyan, amikor híret vettem a Szeged állítólagos „eltékozolt” vagy „tékozló” fia körüli álvitának. A Délmagyarország olvasói bizonyára emlékeznek, hogy arra a porföhöre gondolok, amely a Somogyi-könyvtár kiadásában megjelent és igen megkapó, szép kötet, a Vallomások Szegedről körül kerekedett. Nyilván különféle érdeklődések és félreértések folytán. Esemágában sem volt beszélni ebbe a helyenként megmosolyogtató csetepatéba, ha végül is — mint manapság mondják — helyére nem teszi az ügyet Sz. Simon István érzelmgazdag, mégis tárgyilagos napilapesszéje. Így most már vitakozás és felesleges indulatok nélkül lehet továbbhullámozgatni azokat a gondolatait, amelyek hihetően a jó szándékú kapcsolatteremtést szolgálják. Már-mint mindazokkal, akik a fővárosban élve sem akarnak — legfőként érzéseikben — elszakadni a szülővárosuktól. Hozzátehetem, hogy innen is, onnan is már fonják az összekötő kötéldíacskapaszkodót. Egyelőre ugyanis csak kötéldíacskapaszkodó lehet szó, de ez sem lebecsülendő dolog. De hát éppen erről kívánok itt szólni.

Előbb azonban magyarázatul az első mondatomban leírt „nálunk” értelmezésére. Nehogy bárki is lekicsinylőnek vegye vagy leszűkítve Szegedet értse rajta. Ezzel a kialakult hazai viszonyainkra utaltam. Arra a sajátos település szerkezeti, társadalmi, gazdasági fejlődésre, amely a fővárosnak egészen különleges szerepet teremtett. Sem helye, sem értelme nincs most itt boncolgassuk e folyamatot, amelybe ismeretes, történelmi körülmények is belejátszottak. Tény, hogy szinte minden országban — márcsak a központi irányító szervek jelenléte folytán is — a főváros a legfőbb koncentráció erő, de seholsem olyan nagymértékű ez, mint nálunk. Mindenekelőtt az arányaira gondolva. Lélekszámban és az anyagi, kulturális értékek természetesen felhalmozódásában talán sehol sincs akkora különbség a főváros és a vidéki városok között, mint nálunk. Ez jól tudott. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a fővárosi vagy a vidéki lét pusztá ténye meghatározó az egyes emberre. Minőségét adni, kiemelkedni itt is, ott is lehet. Az más kérdés, hogy éppen a helyzeti energiák folytán a fővároson kívül ez ma még gyakran nehezebben sikerül. De sikerül, mint ahogyan igen sok tiszteletreméltó példa bizonyítja ezt. Ha tessék éppen Szegeden is...

Nos, ezért álvita, ami a talentumok ilyen-olyan sodródása körül szalmalángot vetett. Am azt mondtam az elején, hogy nem akartam és most sem akarok ebbe bonyolítani, hanem inkább nézzük csak — Simon szavaival szólva — kapaszkodnak-e az elmenők, az elemek a város szoknyájába.

Kapaszkodnak bizony. S ha úgy van, amint olvasom, hogy a fővárosba származott vidékiek klubjairól legendákat lehet hallani, akkor ehhez valamit hozzátehetek a szegediekéről is. Merthogy nekünk is van Budapest... minek is nevezem?... nem klubunk, de afféle több-kevesebb rendszerességgel egybegyülekező társas összejövetelünk. Szervező bizottság ugyan van, de nincs semmiféle választott vezetőség, alapszabály, sőt engedélyokirat sem (netán a rendőrség be is tiltaná az egészet), nem vetettük papírra a céljainkat, irányelveinket. Az hoz össze bennünket, hogy szeretjük Szegedet. És érdekel a sorsa, a fejlődése.

Hányan vagyunk? Ki tudja? Előfordult, hogy összejöttünk százan is, máskor csak negyede, de az 50–60-as létszám állandónak mondható. Talán nem sok. De nem is ez a lényeg, mert ez a szegediek baráti köre (ahogyan meghívóinkra írjuk, hogy neve legyen a gyereknek) bizonyos mértékig homogén társaság. Ez — mint lenni szokott — előnyét és hátrányát is jelenti. Amikor ugyanis az évek óta különféle szálakon sarjadzó kezdeményezés tetést öltött az első nagyobb összejövetelben, akkor azokat hívtuk egybe, akik a felszabadulás utáni esztendőkből tevékeny részesei voltak az újjászülöt város életének. Nem funkcióról van szó! A magot a rókusaj MADISZ néhány tagja alkotta, csatlakozva más városrészből is, s ők állították össze emlékeztetük és ismeretségük révén névsort a meghívandókból. A mintegy négy évvel ezelőtti nagy összejövetelen aztán valóban szép számmal veregettük örömmel hátba egymást azok közül, akikkel hajdanán a szegedi ifjúsági mozgalmakban, pártéletben, kulturális munkában és hasonlóan tettünk-vettünk valamicskét. Ez az első alkalom afféle érettségi bankettre hasonlított inkább, amikor rég nem látott barátok idézik föl a múltat. Csak hogy ez a múlt nem teljesen, sőt elsősorban nem is annyira a személyes jegyével vált emlékeztetéssé és föлдézésre méltóvá, hanem annak a közös kapocsnak a révén, amely mindannyiunkat szülővárosunkkal fog egybe, ennyi év után is. Közös tartalommal.

A későbbi összejövetelek egymás életének, sorsának tudakolásán túl mindinkább igényeltek valamit többletet. Így azután — sorrendben mondva — egyik alkalommal meghallgattuk a József Attila-díjas Illés Lajos író barátunk izes előadását szegedi népi kollégista élményeiről, első irodalmi lépéseiről a Tiszatájnál; máskor meg a washingtoni nagykövetség éléről éppen hazakerkezett egykori szegedi MADISZ-titkár, Esztergályos Ferenc külügyminiszter-helyettes beszélt el — személyes részletekkel fűszerezve — a magyar korona hazahozatalának történetét. Az idén tavasszal a hajdanán szegedi diákmozgalmi vezető, Bohó Róbert filmrendező bemutatja a Szeged történetéről készülő tv-filmtrilógiájának az első két részét.

A tervek? Mi tagadás, nincs túl nagy tervszerűség ebben a „szervezkedésben”. De miért is volna rá szükség? Az összejöveteleinket az utóbbi időben a MEDOSZ új székházában rendezzük (előzőleg a MEDOSZ titkára Szeged országgyűlési képviselője), a kicsiny szervező bizottság pedig

(Ambrus Géza, Dáni János, Keresztes István, Pikler Tamás, Simonovits Imréné, Vetró György) pedig e sorok írójának a szerkesztőségi szobájában szövik az újabb elgondolásokat. Ebben már jó ideje kap hangot, hogy erőteljesebb kötődés kellene a mai Szegedhez. Ezért már jeleztük is a város tanácselnökének és a Délmagyarország főszerkesztőjének, hogy legközelebb őket várjuk közénk.

Elő, eleve én is friss, mai kapcsolatot szeretnék ugyanis ebben a szegedi baráti körben, amely a már említett összetételnél fogva legalább egy negyedszázadnyival inkább a múltban gyökerezik. A legújabbban eljöttek is — mint jómagam — immár egy, másfél évtizede, hogy nem pusztítjuk a szegedi kenyeret. Legfeljebb viszonylag ritka alkalmakkor hazahazátérve. S ez is éppen terünk egyike: jólesne, ha a kiröppentő fészkek, Szeged meghívna egyszer ezt a társaságot mai városmutogatásra. (Koszt-kvartély nem a meghívóinkat terhelné.) A legalkalmasabb dátumként október 11-ike kívánkozik, amelyre egyébként is már régóta készülgettünk odautazni. A most következő negyvenedik évfordulónál aligha volna szebb alkalom.

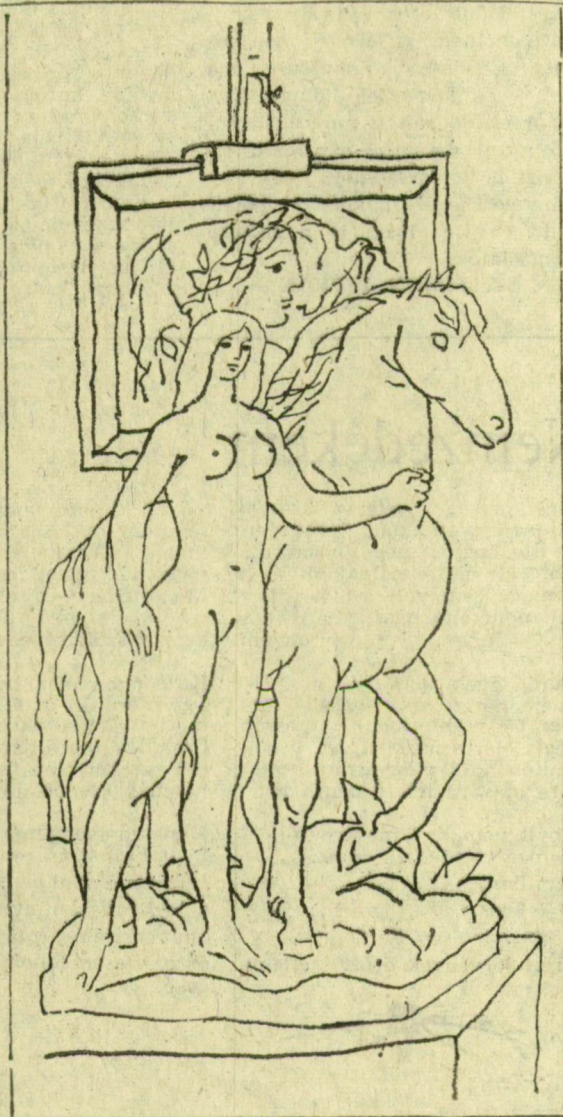
Így kapaszkodunk a város szoknyájába mi, Budapestén élő szegediek — ahogyan többen nevezgetjük magunkat. Nem azért, mintha nem válnánk magunkénak az új otthon, lakó- és munkahelyet nyújtó főváros, vagy ne szeretnénk eléggé. Hálátlanok és igaztalanok lennénk, ha így volna, hiszen sok szépséggel, melegséggel örvendeztetett meg. Hát akkor mégis miért ez a finom diszinkció? Csak úgy van ez, amiként az ember szeretni tudja az édesanyját és a feleségét is anélkül, hogy a kettőt összehasonlítani. És van családja, otthona, de amikor a szülői házba látogat, akkor — hazatér.

Valamikor, legalábbis így mondták, és én így tartom ma is.

Ezért állítom ezzel együtt, hogy nem mindenki tékozló fiú, aki elhagyja szülővárosát. De ha netán tüskéssel a szívében megy, akkor sem biztos, hogy eltékozolt fiú. Tanúsítja ezt megkapó megnyilvánulások sokasága a már említett kitűnő Vallomások-kötetben. Hadd kössöm hozzá ezúttal az én soraimat is (ha már lustaságomból maradtam ki onnan, többde magammal a fölkerék közül, a különben így is kerek gyűjtemény lapjairól). S ha tehetünk valamit, hát csak annyit, hogy azt az egymásrataltságot hirdetjük, ami a magyar főváros és az ország vidéki városai — így Szeged — között akarva-akaratlanul létező, ható tényező. És indulhat — mint ahogy indult már — országos kezdeményezés, fölroppenhet országos eredmény, országos hírnév, de még világhírnév is a Tisza partjairól. Ehhez segíthet az innen eltávozottak, másutt hivatást találók szellemi visszasugárzása is, amikor nem mindig jelentkezik a megérdemelt figyelem, támogatás. Nem az ugyanis a fő kérdés, hogy ki megy, ki marad a város falai között. Az a lényeg, hogy ki marad hű hozzá. Van, aki egész életét helyben éli le, mégsem hűséges. Mert semmit sem tesz Szegedéért. Hűséges az — legyen ugyan otthona másutt —, aki vállalja a szellemi közösséget, és azon igyekszik, ne sikkadjanak el az itt kicsikrázó kezdemények. Abban segít, hogy az értékeknek ne az legyen a fokmérője, hol hozták létre. Egyedül az: mivel válik javára az egész országnak.

Szegeden volt és van mit megbecsülni. És megbecsülni. Mindezeknek az előmozdítása jelenti az igazi, az értelmes, a nem tartalmatlanul nosztalgizáló hűséget. A város előrevívó értékeinek fölkarolásában rejlik a cselekvő hűség. Erre van szükség, és erre van lehetőség is. Bárhol élünk.

LÓKÓSZ ZOLTÁN

A város életrajza

Mészáros Dezső alsóvárosi születésű szobrászművész néhány hónappal ezelőtt egy skiccel kérészt meg. Emlékművet szán Szegednek — ezzel is dokumentálni szeretné a visegrádi Aprily-völgyből egyre erősödő vonalmat szülővárosához. A hatalmas kötomb terve tulajdonképpen három motívumot tartalmaz. A Tisza és a Maros összefolyásának áttört plasztikai jelét és a Nap szikrázó körformáját. Ez a művészi sűrítés jutott eszembe, amikor a Szeged története című ötkötetes monográfia októberben megjelent első könyvének 161. oldalán fölfejtetem a Tisza-Maros összefolyásának vidékéről készített úrfelvételt. A tudomány és a művészet, a geológiai-természti meghatározottság és az emberben sűrűsödő „genetikus kód” szerencsés és izgalmas találkozását véltem kiolvasni e két élményből. S úgy gondolom, hogy ez — mármint a tudományos megalapozottság és a szülőföldhöz, a lakóhelyhez, a munkát és életet jelentő városhoz való érzelmi kapcsolódás — kettős kötés volt nemcsak a bölcsőringatója a Szeged monográfia megszületésének és ma is folytatódó munkálatainak. Életrajzát — mondhatnám, önleletrajzát — írja a város. Tükört tart múltja és jelene elé. Is és a história mélyére, s keresi azokat a gyökereket, kutatja azokat a mozgatórugókat, amelyek fejlődését inspirálták, amelyek biztosították kontinuitását és kivívta helyét-rangját hazánk mai hegy-vízrajzi, gazdasági és szellemi térképén.

Nem előzmények nélküli ez a vállalkozás még akkor sem, ha méreteihez foghatóval eddig nem találkozhattunk. Több mint 80 esztendeje, hogy Reizner János közreadta négykötetes, ma iszivesen és hasznos forrágot város történetét Szeged múltjáról. A mű a millennium időszakában íródott, amikor a nacionalizmus árhullámában egymást követték a reprezentatív, de színvonalukban meglehetősen változó és a tudományosság igényének alig-alig megfelelő monográfiái. Minden valamirevaló település történelméről megírásával az ország közepének jelzőkövet szerette volna kifiraggni. Ebben a dömpingben Reizner munkája tudományos értékeit, stílusát és szemléletét tekintve messze a korabeli monográfiák átlaga fölé emelkedett. Viszont az elmúlt nyolc évtized olyan történelmi és társadalmi változások időszaka volt, olyan sorsfordulók jellemezték, annyi új adat, tény és forrás gyűlt össze, annyi — bár szórta jelentkező, de jelentős — helytörténelmi kutatási eredmény született, hogy megérett az idő a város történetének újbóli megírására.

Olyan monográfia megalkotását tűzték ki célul, amely a mai kor igényeit tükrözve marxista szemlélettel, tudományos igényűen dolgozza föl Szeged sok évszázados történelmét. A szegedi városi tanács 1974-ben határozta el a monográfia kiadását, ez a szándék szerencsésen találkozott az egyre élénkebb igényvel, a tudós kutatók ezirányú tevékenységének szintetizálási törekvéseivel és a város lakosságának mind gyakrabban hangzótartott szükségletével. A munkálatok az utóbbi öt esztendőben gyorsultak fel, ez év októberében Szeged hármas ünnepén — 800 esztendeje írták le először a város nevével IV. Béla kiváltságot adományozó oklevelében: 100 esztendeje, hogy megépült a mindent elpusztító nagy árvíz után a modern település körutasugárutas rendszere, megnyiták palotái, intézményei és 39. éve szabadult fel — napvilágot látott a Szeged története első kötete a sorozatszerkesztő, dr. Kristó Gyula egyetemi tanár szerkesztésében. A vaskos, több mint 800 oldalas könyv a kezdetektől 1886-ig, a török kiűzéséig követi nyomon a város történelmét. Mivel Szeged nem alapított város, nem valamiféle királyi-főúri rendelettel döntöttek születe felől, hanem a földrajzi-természti adottságok kedvező volta teremtette több mint húsz ezer évre visszamenően az időben a kedvező életkörülményeket őseinknek. Szeged tehát „a nép és a föld nászából fogant”. A megtelepedés természeti

körülményeiről írott tanulmányok (Andó Mihály munkája) vezetik be a kötet dolgozatát. Ezt követően olvashatók néhány krími izgalmaságot oknyomozásra hívják az olvasót a régészek, akik a kőkortól az első írott emlékek megjelenéséig a Föld felületén talált leletek elemzésével, összehasonlításával, vizsgálataival igyekeznek választ adni olyan kérdésekre, mint: melyek a táj legkorábbi települései? miről vallanak a földrajzi nevek?; hogyan élhettek a kőkör, a rézkör, a bronz- és vas-kör emberei; milyen életmód, tárgyi hagyatékek jellemzi az itt megtelepedő szkitákat, dákokat, keltákat, szarmatákat, hunokat, gepidákat, avarokat; melyek voltak a honfoglalás, a megtelepedés és az államalapítás természeti, települési, életmódbeli eredői? Ezeket a fejezeteket a különböző korokból előkerült régészeti anyagok nagyszerű rajzaival teszik világossá, érthetővé és egyértelművé.

A harmadik nagy fejezet a magyar város kialakulásának föltérképezésére vállalkozott. A különböző tudományágak kutatási eredményei — a régészet, a nyelvtudomány, a történet-tudomány — szintéziséből szinte előttünk állhat össze az az időben is mozgó „diaporámaképet”, mely a magyarság megtelepedésének ma ismert, hiteles képe. A kutatók a továbbiakban megajzólják a középkori királyi város sokszínű arcát, olyan adatokkal, tényekkel és dokumentumokkal igazolva kutatási eredményeiket, mint a városterület topográfiája, a népességi viszonyok, a gazdaság összetevői, a városi szervezetek, az egyházi és műveltségi problémák. Az utolsó nagy fejezetben a török megszállás, a „szegedi diaszpóra” alatti időszak kerül nagyító alá.

A monográfia első kötetét tizenhárom írták. Itt élő és az ország más részén dolgozó kutatók. Fölmerülhet a kérdés, miként lehet egységes szemléletű és megközelítéssel egységes stílusú kötetet szerkeszteni tizenhárom különböző vérmérsékletű, különböző korral foglalkozó, más-más kifejezőmódú szerző dolgozataiból. Kristó Gyula szerkesztőnek ha nem is volt könnyű dolga, de sikerült megteremtienie a sokféleség harmóniáját, az egyszerű tudományos és olvasmányos stílust. S ebben megfér egymás mellett — sőt erősíti egymást — Szadeczky-Kardoss Samu hömpölygő mondatözöne, Petrovics István világos látlelete, Szakály Ferenc áradó mesélő kedve, Szegfű László lendületes prózája, Kulcsár Péter iskolázott stílusa. A monográfia szerzői már a munka indulásánál sem rejtették véka alá alapvető szándékukat: a terjedelmi korlátok, a kutatás meghatározott szintjének és a műfaj adta lehetőségek keretein belül viszonylagos teljességre törekvésük. Tehát olyan tudományos, történelmi munkát szeretnének az olvasó kezébe adni, amely szigorú követelményként tűzi maga elé a tudományosság igényét, a fellelhető összes forrás elemzésének szintéziséből születő következtetéseket, az élet teljességét átfogó elemző munkát, s igyekeztek arra is irányulni, hogy a monográfia egyszerre szolgálja a tudós kutató igényeit és a város történetévei most ismerkedő olvasót, egyszerre legyen tudományos kikezdehetetlen, ugyanakkor közérthető. Azt a céljukat is maradéktalanul elérték, hogy nem kiszakítva önmagában kísérték nyomom a város történetét, hanem a lehetséges pontokon igyekeztek beágyazni azt a nemzeti történelem nagy vonulatába, s érvényesítették a város vonzó hatását és kisugárzó erejét.

Ez az első kötet, melyet megjelenése óta naponta nagy szeretettel forgatok, bizonyára nemcsak az én — nem tősgyökeres szegedi — lokálpatrióta érzelmet erősíti. Biztos vagyok abban, hogy Szeged ezzel, és a jövőbeli kötetekkel régi adósságot törleszt, a benne foglaltak pedig nemcsak ismereteinket gazdagítják, de hozzájárulnak történelmi tudatunk fejlesztéséhez, és a városhoz való kapcsolok erősítéséhez.

TANDI LAJOS